O pewnym szczególnym punkcie czworokąta

Mateusz Wawrzyniak

Streszczenie

W pracy omówione zostały pewne własności szczególnego punktu czworokąta. Najwięcej uwagi poświęcono położeniu tego punktu względem okregów i prostych zdefiniowanych przez wierzchołki czworokąta zupełnego. Dzięki tym własnościom udało się udowodnić zestaw twierdzeń o czworokącie zupełnym.

Wstęp

Inspiracją do napisania tej pracy było następujące zadania[1]:

Czworokąt $ABCD$ jest wypukły (rysunek 0). Punkty P i Q są środkami przekątnych AC i BD odpowiednio. Prosta PQ przecina boki BC i DA w punktach N i M odpowiednio. Wykaż, że okręgi opisane na trójkątach BNQ, CNP, DMQ i AMP mają punkt wspólny.

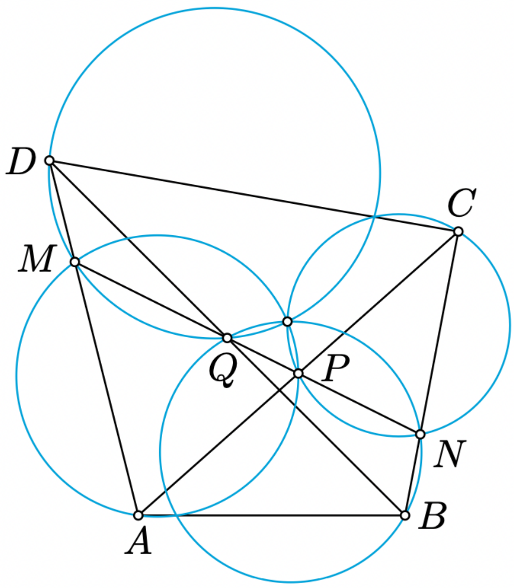

Rysunek 0.

[1] Zadanie pochodzi z publikacji „Zbiór zadań z geometrii” autorstwa Dominika Burka i Michała Woźnego, dostępnej pod adresem https://dominik-burek.u.matinf.uj.edu.pl/main.pdf, (zadanie 13).

Część 1. Definicja punktu *W*

Zacznijmy od dowodu powyższego zadania.

Zadanie 1.

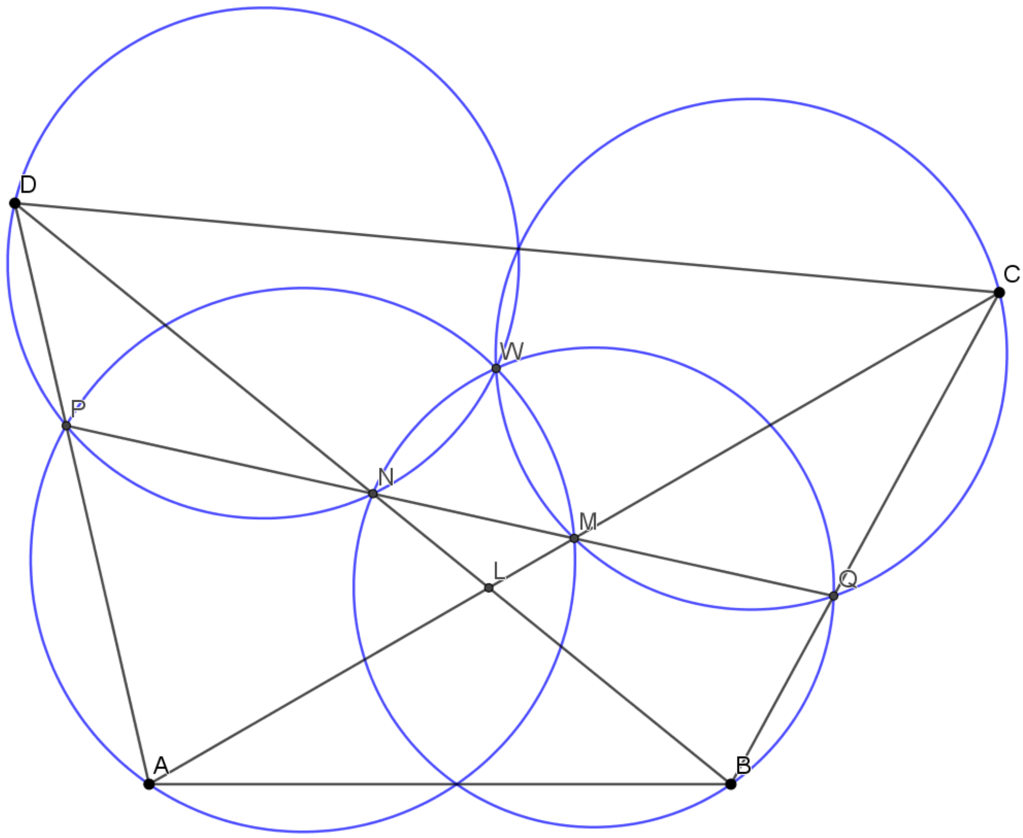

Rysunek 1.

Dowód:
Niech L będzie punktem przecięcia przekątnych czworokąta $ABCD$. Na początku udowodnimy, że zachodzi równość

$$DA/PA = BC/QC.$$

Użyjmy twierdzenia sinusów dla trójkąta DPN:

$$DP \,/\, \sin(\angle PND) = DN \,/\, \sin(\angle NPD).$$

Teraz użyjmy twierdzenia sinusów dla trójkąta BQN:

$$BN \,/\, \sin(\angle BQN) = BQ \,/\, \sin(\angle BNQ).$$

Wiemy, że $DN = NB$ oraz $\angle PND = \angle BNQ$, więc po podzieleniu tych równań stronami dostajemy

$$DP/BQ = \sin(\angle BQN) \,/\, \sin(\angle NPD).$$

Analogicznie dowodzimy, że

$$CQ/AP = \sin(\angle APM) / \sin(\angle MQC).$$

Skoro $\sin(\angle APM) = \sin(\angle NDP)$ oraz $\sin(\angle MQC) = \sin(\angle BQN)$, to po przemnożeniu stronami dostaniemy oczekiwaną równość.

Niech W będzie (jeśli to możliwe innym od L) punktem przecięcia ALD i BLC (rys. 2)[2]. Zachodzą wtedy równości $\angle WCA = \angle WBD$ oraz $\angle WAC = \angle WDB$, więc trójkąty AWC i DWB są podobne. Z podobieństwa spiralnego o środku w punkcie W wynika, że również trójkąty WCB i WAD są podobne. Z tego wnioskujemy, że kąty WAD i WCB są równe oraz że zachodzi

$$BC/WC = DA/WA.$$

Jeżeli tę równość podzielmy stronami przez $BC/QC = DA/PA$, to dostaniemy

$$QC/WC = PA/WA,$$

co w zestawieniu z równością kątów WAD i WCB przekłada się na podobieństwo trójkątów WCQ i WAP. Skoro te dwa trójkąty są podobne, to z podobieństwa spiralnego o środku w W wynika, że trójkąty AWC i PWQ są podobne, co implikuje równości kątów

$$\angle PQW = \angle ACW = \angle DBW \text{ oraz } \angle QPW = \angle CAW = \angle BDW.$$

Z tego natomiast wynika, że W leży na 4 okręgach z treści zadania 1.

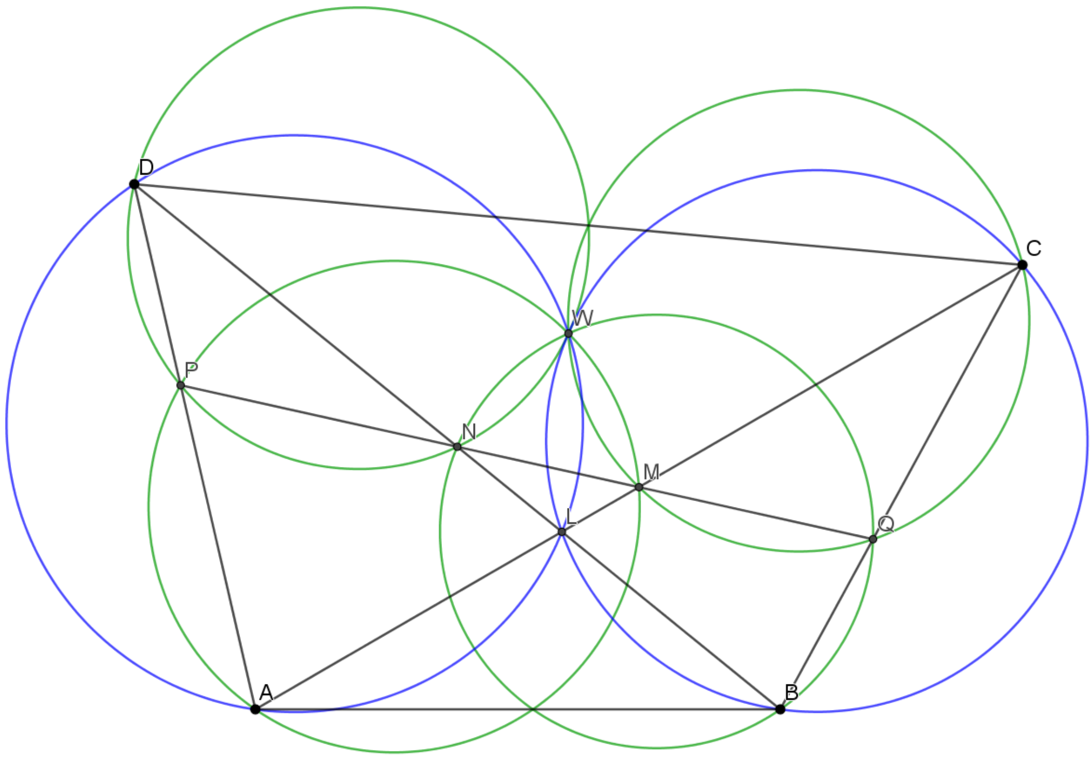

Rysunek 2.

[2] Dla uproszczenia, do końca pracy przez okrąg XYZ będziemy rozumieć okrąg opisany na trójkącie XYZ.

Fakt 1.2
W leży na okręgach *ALD* i *BLD.*

Dowód:

Z dowodu zadania 1 wprost wynika, że punkt *W* leży również na okręgach *ALD* i *BLD*.

Część 2. Ciąg dalszy opisu punktu *W*

Fakt 2.1
Jeżeli punkt przecięcia prostych *AD* i *BC* nazwiemy *S,* to punkt *W* leży na okręgu *ACS* (rys. 3)[3].

Dowód:
Skoro trójkąty *WAD* i *WCB* są podobne, to zachodzi

$$\angle WCS = 180 - \angle SAW$$

więc czworokąt *WASC* jest cykliczny[4].

---

[3] W całej pracy zakładamy, że proste rownoległe przecinają się w nieskończoności.
[4] W całej pracy wszystkie kąty są wyrażone w stopniach, więc będą one pomijane w zapisie.

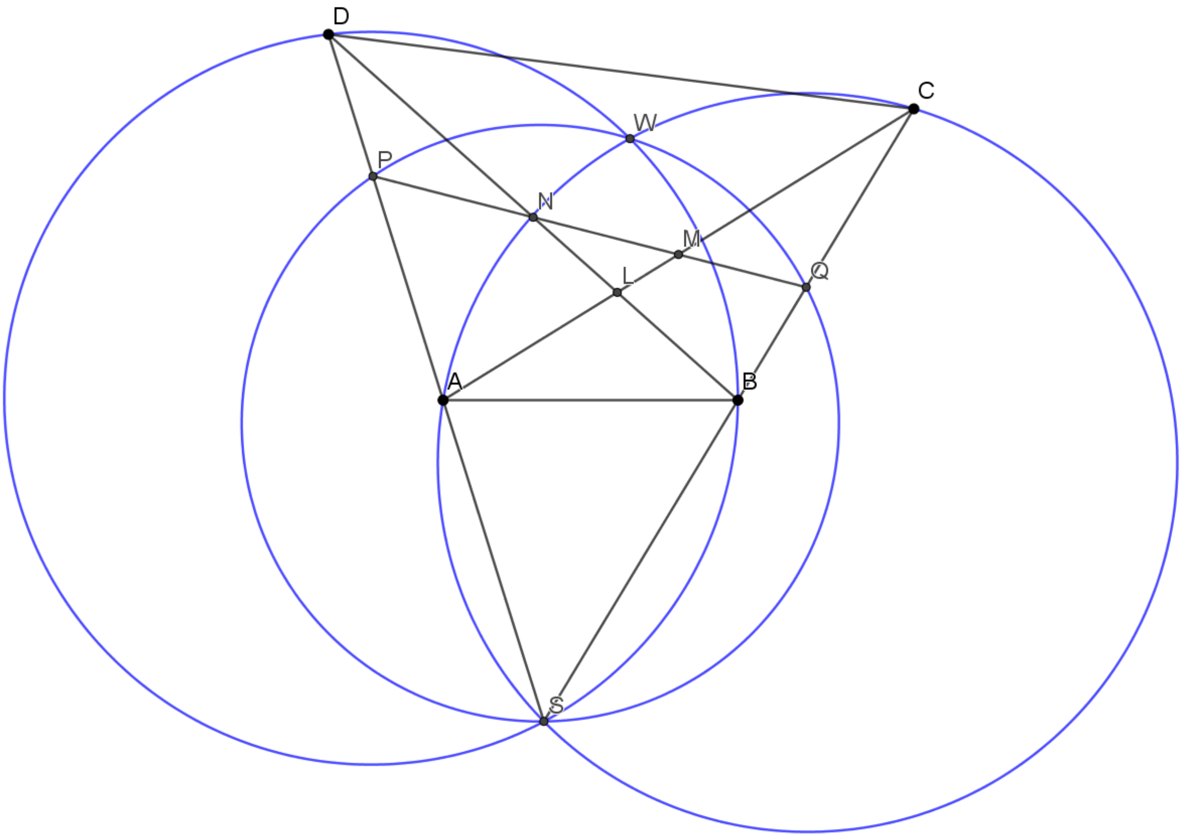

Rysunek 3.

Fakt 2.2
Punkt *W* leży na okręgach *PQS* oraz *DBS* (rys. 3).

<u>Dowód:</u>
Skoro czworokąty *DSBW*, *PSQW* i *ASCW* mają ten sam kąt przy *S* oraz z podobieństwa trójkątów *DWB*, *PWQ*, *AWC* kąty *DWB*, *PWQ* i *AWC* są równe, to Fakt 2.2 jest równoważny Faktowi 2.1.

Fakt 2.3
Punkt *W* jest punktem Miquela dla czworokąta *ACBD*.

<u>Dowód:</u>
Skoro punkt *W* leży na okręgach *SBD*, *SCA*, *LBC* i *ALD*, to istotnie jest to punkt Miquela dla czworokąta *ACBD*.

Uwaga 2.4
Zauważmy, że jedyna zależność dotycząca *P* i *Q*, którą wykorzystujemy, to

$$\mathrm{DA}/\mathrm{PA} = \mathrm{BC}/\mathrm{QC}.$$

Zatem jeżeli na odcinkach AD i BC byłyby punkty P' i Q' takie, że $DA/P'A = BC/Q'C$, to wszystkie powyższe fakty dla P' i Q' zamiast P i Q będą prawdziwe.

Fakt 2.5
Okręgi BQN i APM przecinają się w punkcie W i na prostej AB (rys. 4).

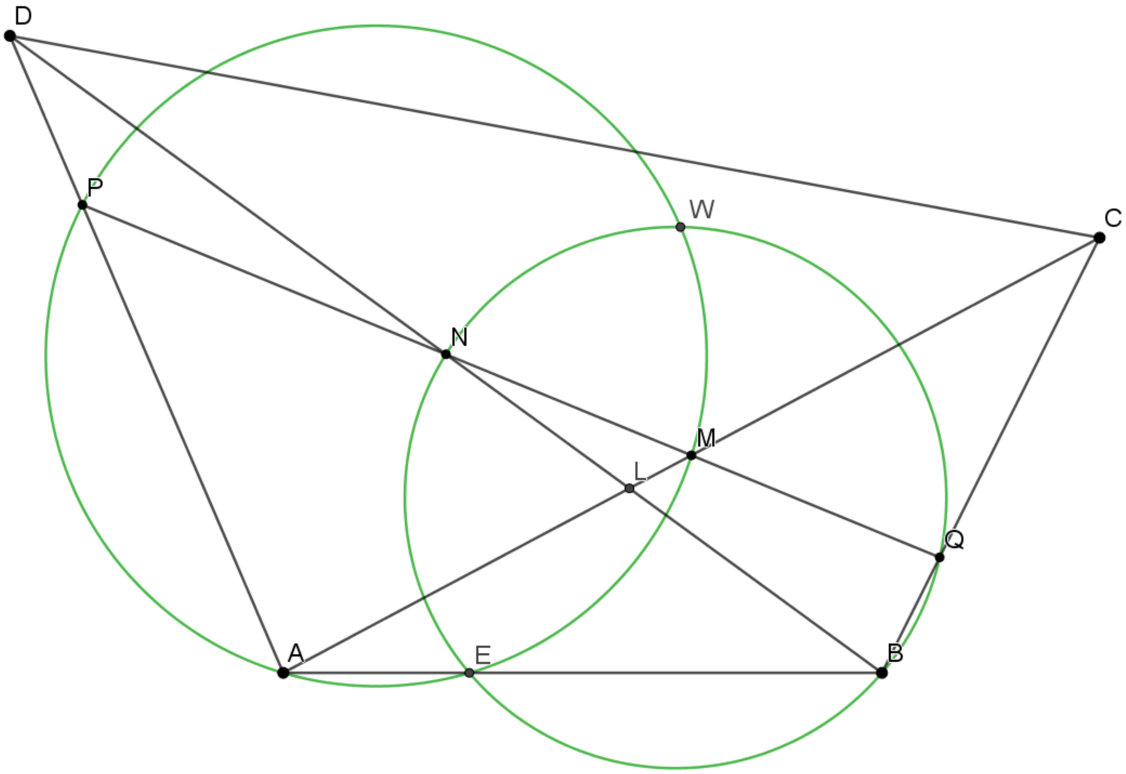

Rysunek 4.

Dowód:
Niech punkt przecięcia okręgów APM i BQN (jeśli to możliwe inny niż W) nazywa się E, a punkt przecięcia okręgów DPN i CQM (jeśli to możliwe inny niż W) nazywa się F. Zauważmy, że

$$\angle AEW + \angle WEB = 180 - \angle WPA + 180 - \angle BQW = 180,$$

bo czworokąt $PSQW$ jest cykliczny.

Fakt 2.6
Okręgi DPN i CQM przecinają się w punkcie W i na prostej CD (rys. 4).

Dowód:
Analogicznie jak dla faktu 2.4.

Fakt 2.7
Punkt W leży na okręgu NLM (rys. 5).

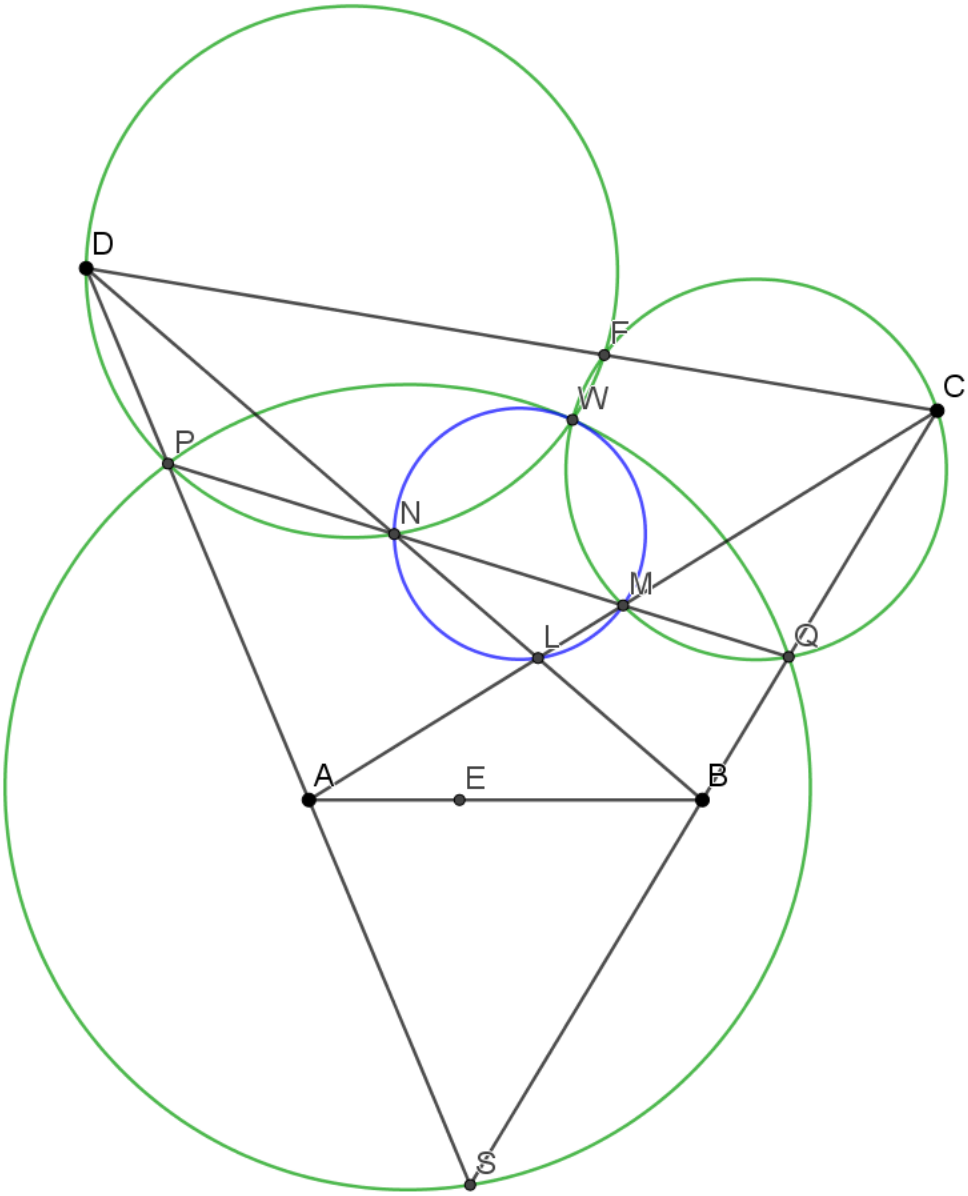

Rysunek 5.

Dowód:

$$\angle NWM = \angle PWQ - \angle PWN - \angle MWQ = (180 - \angle QSP) - \angle PDN - \angle MCQ =$$
$$= 180 - (\angle QSP + \angle PDN + \angle MCQ) = 180 - (360 - \angle NLM) = 180 - \angle MLN,$$
więc N, L, M i W leżą na jednym okręgu, który od teraz będziemy nazywać ω.

Uwaga: w wyrażeniu „180 - (360 - $\angle NLM$)" kąt $\angle NLM$ jest miarą kąta NLM zawierającego punkt S.

Fakt 2.8
Jeżeli punkt przecięcia prostych AB i CD nazwiemy R, to punkt W leży na okręgu ERF (rys. 6). Dla przypomnienia E i F to odpowiednio przecięcia MQC, DPN i NQB, MPA.

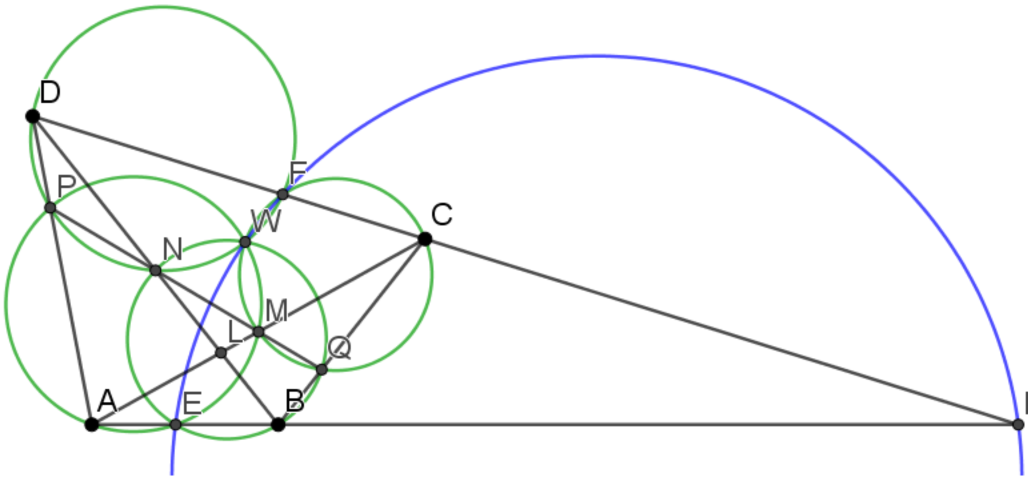

Rysunek 6.

Dowód:
Zauważmy, że $\angle BQW + \angle WQC = 180$, ale

$$\angle WEB = 180 - \angle BQW \text{ oraz } \angle CFW = 180 - \angle WQC,$$

więc $\angle WEB + \angle CFW = 180$.

W ten sposób wykazaliśmy główny rezultat tej części pracy zawarty w poniższym twierdzeniu.

Twierdzenie 1.

Dany jest czworokąt wypukły $ABCD$. Punkty N i M są środkami odpowiednio BD i AC. L, S, P i Q są przecięciami odpowiednio AC i BD, AD i BC, NM i AD, BC i NM. Wtedy istnieje punkt wspólny okręgów AMP, BQN, QMC, DPN, NML, DBS, ACS, SPQ (rys. 7).

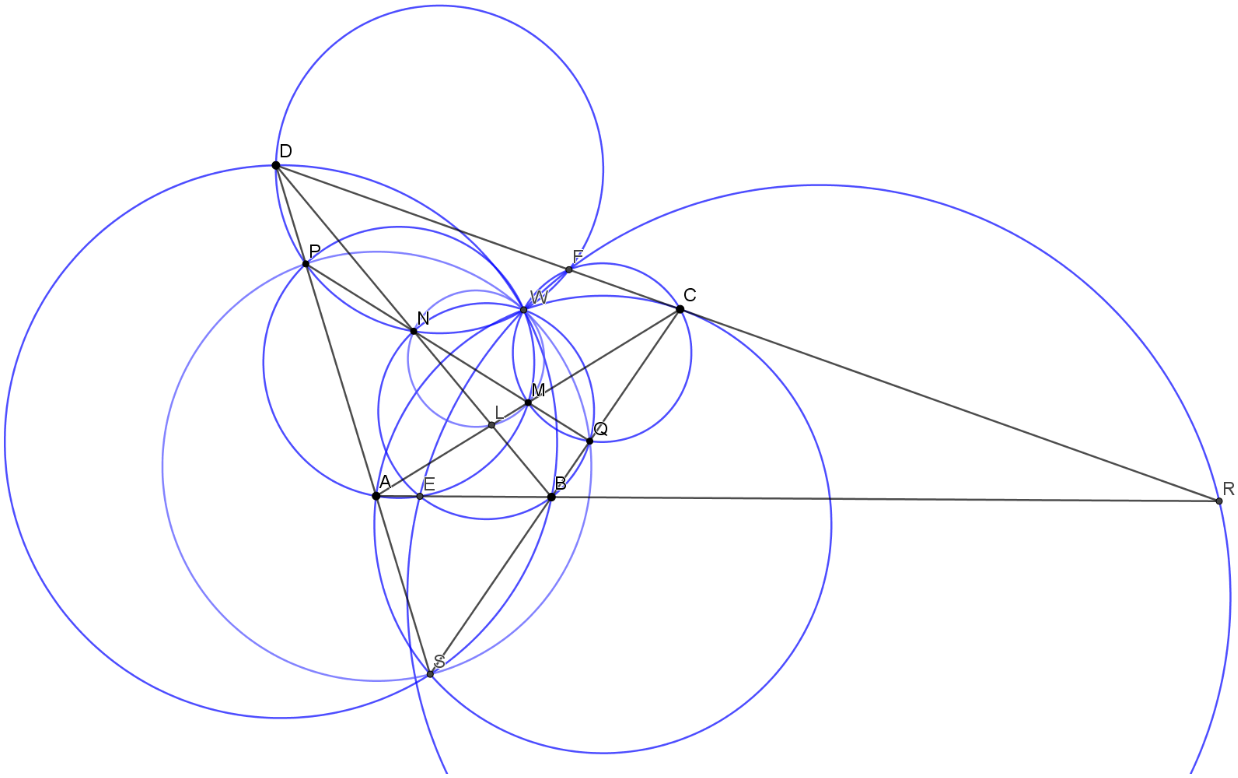

Rysunek 7.

Część 3. Czworokąt cykliczny

W części 3 zakładamy, że istnieje okrąg Ω o środku w *O* przechodzący przez punkty *A*, *B*, *C* i *D*.

Fakt 3.1
Punkt *W* leży na okręgu *OAB*, gdzie *O* jest środkiem Ω (rys. 8).

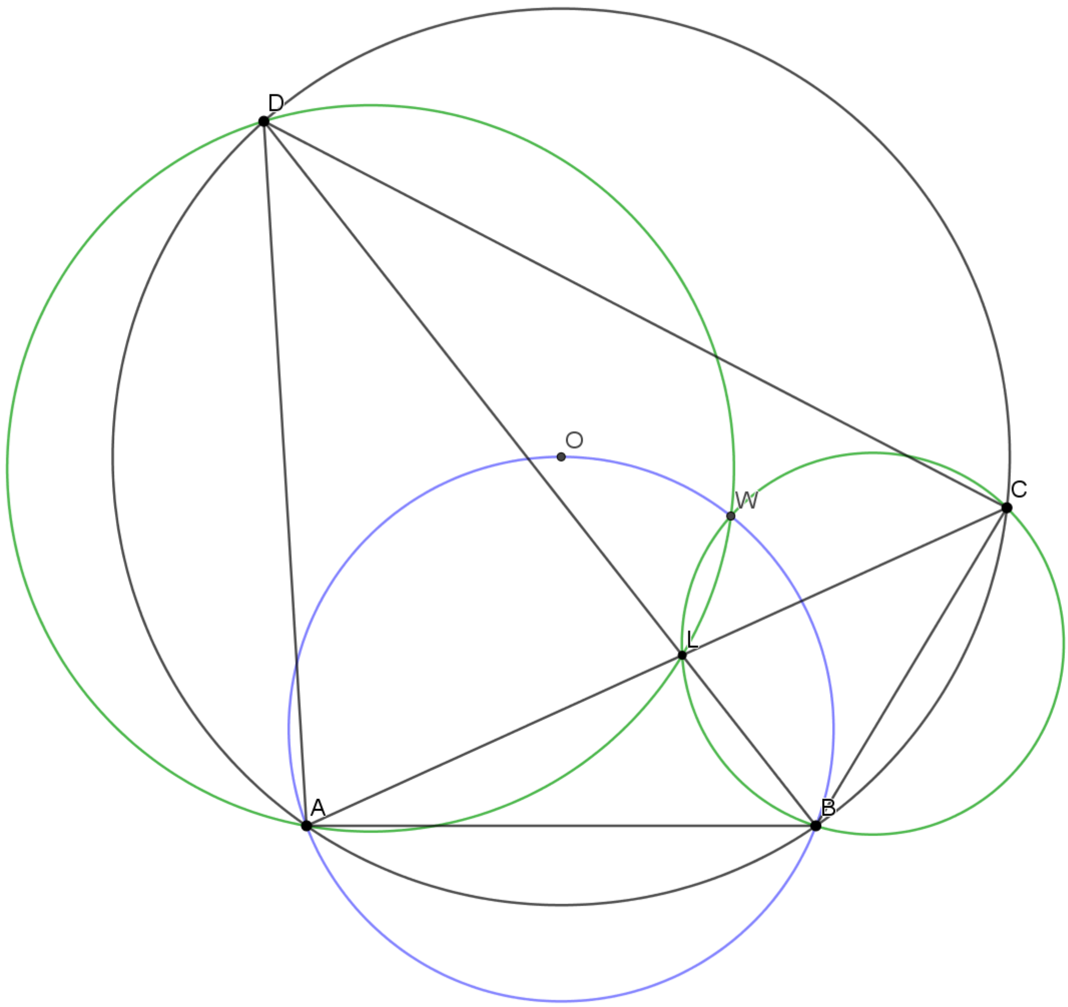

Rysunek 8.

Dowód:

Wiemy, że

$$\angle AOB = \angle ADB + \angle ACB = \angle ADL + \angle LCB = \angle AWL + \angle LWB = \angle AWB$$

Fakt 3.2

Punkt *W* leży na okręgu *COD*.

Dowód:

Analogicznie jak dla faktu 3.1.

Fakt 3.3

Punkt *W* jest punktem inwersyjnym do R względem Ω.

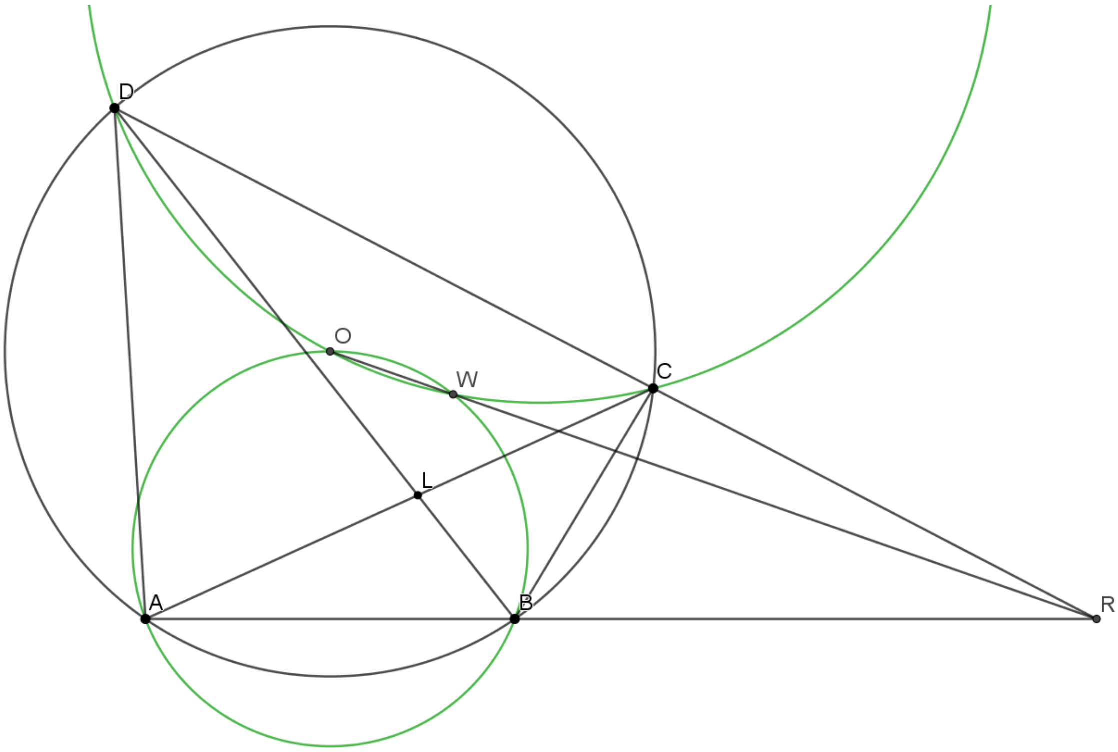

Rysunek 9.

Dowód:
Po inwersji względem Ω punkt *R* przejdzie na część wspólną okręgów *COD* i *AOB* (jeśli to możliwe różnych od *O*), czyli na *W*.

Fakt 3.4
Punkty *O*, *W* i *R* leżą w tej kolejności na jednej prostej.

Dowód:
To wynika wprost z Faktu 3.3.

Fakt 3.5
Punkt *O* leży na ω. Ponadto *OL* jest średnicą tego okręgu (rys. 10).

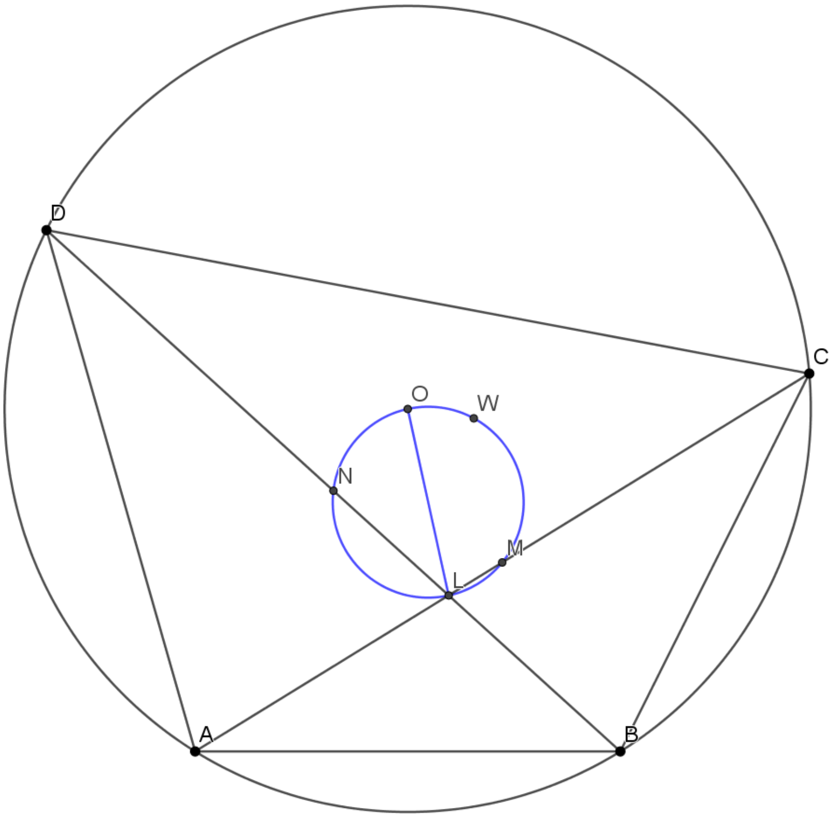

Rysunek 10.

Dowód:
Wiemy, że $\angle LNO = \angle OML = 90$, więc OL jest średnicą ω. Z tego wprost wynika Fakt 3.5.

Fakt 3.6
Punkty W, L i S leżą na jednej prostej (rys.11).

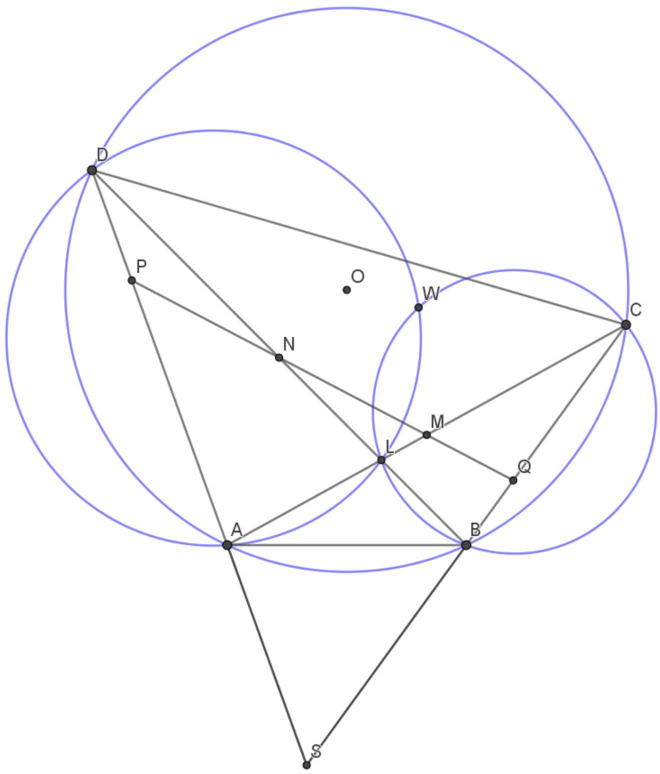

Rysunek 11.

Dowód:
Skoro czworokąty *ABCD*, *LBCW* i *LWDA* są cykliczne, to *S* jest ich środkiem potęgowym[5], więc *S* leży na *WL*.

Fakt 3.7
Punkt Miquela czworokąta *ABCD* leży na okręgu *OWS* (rys. 12).

[5] Potrzebne informacje o punkcie Miquela, inwersji i osiach potęgowych znajdziemy w książce „Matematyka Olimpijska: Planimetria" Beaty Bogdańskiej i Adama Neugebauera, Wydawnictwo Szkolne OMEGA (strony 66, 158, 159) .

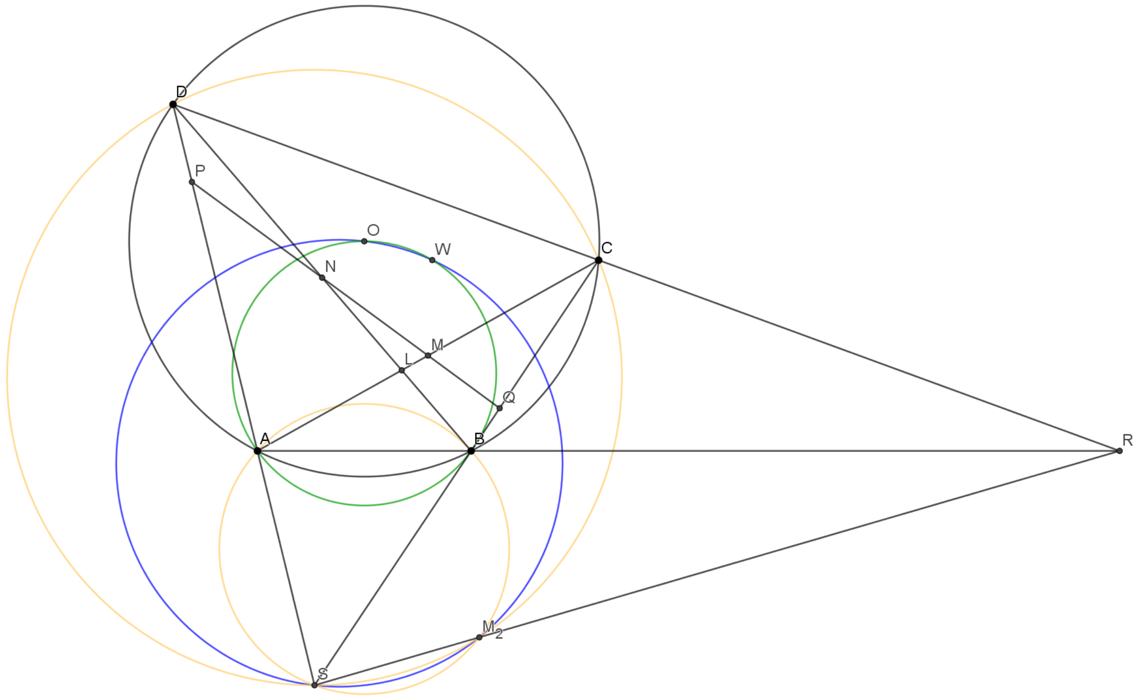

Rysunek 12.

Dowód:
Niech M_2 będzie punktem Miquela definiowanym przez pomarańczowe okręgi (rys. 12). Jeżeli $ABCD$ jest cykliczny, to M_2 leży na RS[6]. Skoro ABM_2S jest cykliczny, to:

$$RS \cdot RM_2 = RA \cdot RB.$$

Jednak $RA \cdot RB = RW \cdot RO$, skoro $ABWO$ jest cykliczny. Skoro $RS \cdot RM_2 = RW \cdot RO$, to OWM_2S jest cykliczny.

Fakt 3.8
Punkty W, L, M_2 i R leżą na jednym okręgu (rys. 13).

[6] Znając definicję punktu Miquela, fakt ten można wykazać w trywialny sposób.

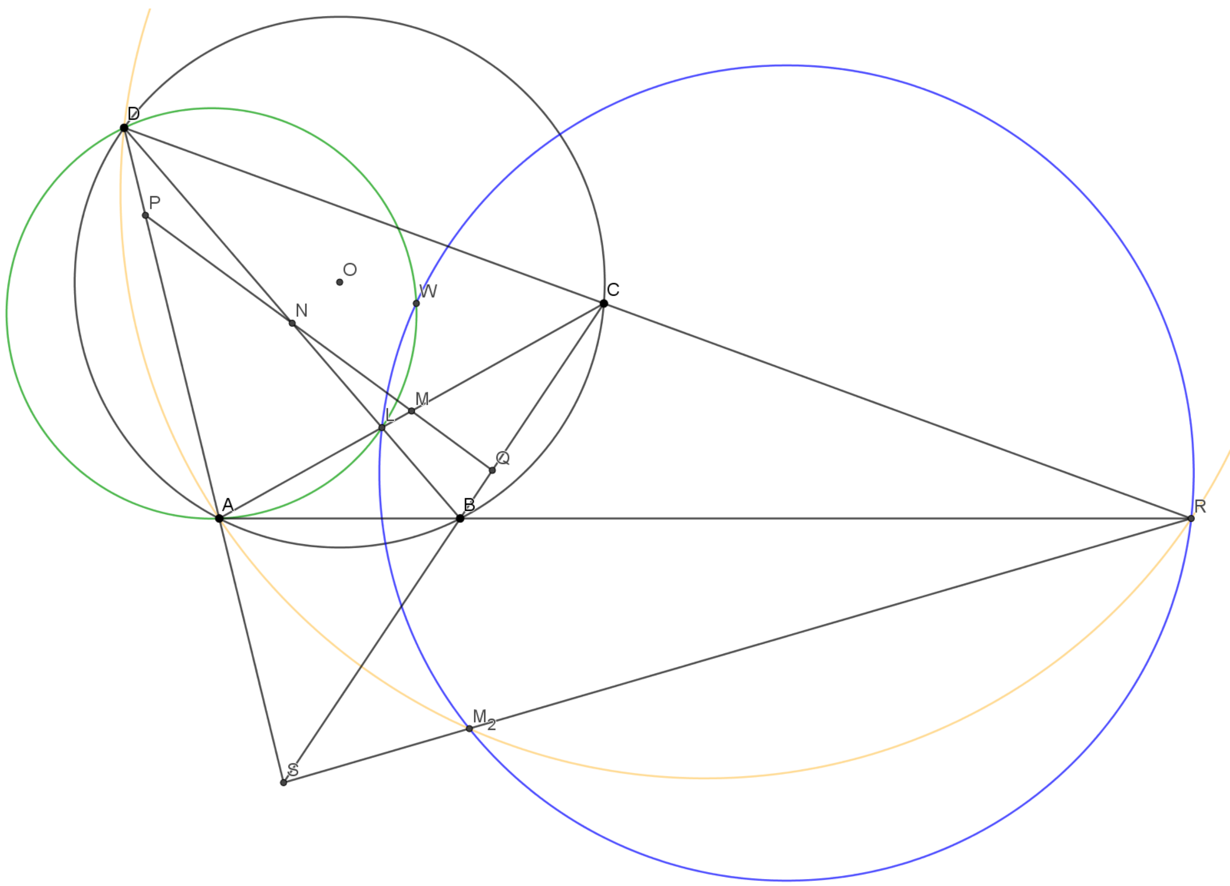

Rysunek 13.

Dowód:
Z definicji punkt Miquela leży na okręgu DAR, więc $SM_2 \cdot SR = SA \cdot SD$. Z kolei punkty D, A, W i L leżą na jednym okręgu, więc $SA \cdot SD = SL \cdot SW$, co kończy dowód.

Fakt 3.9
Okręgi SPQ i ω są styczne w W.

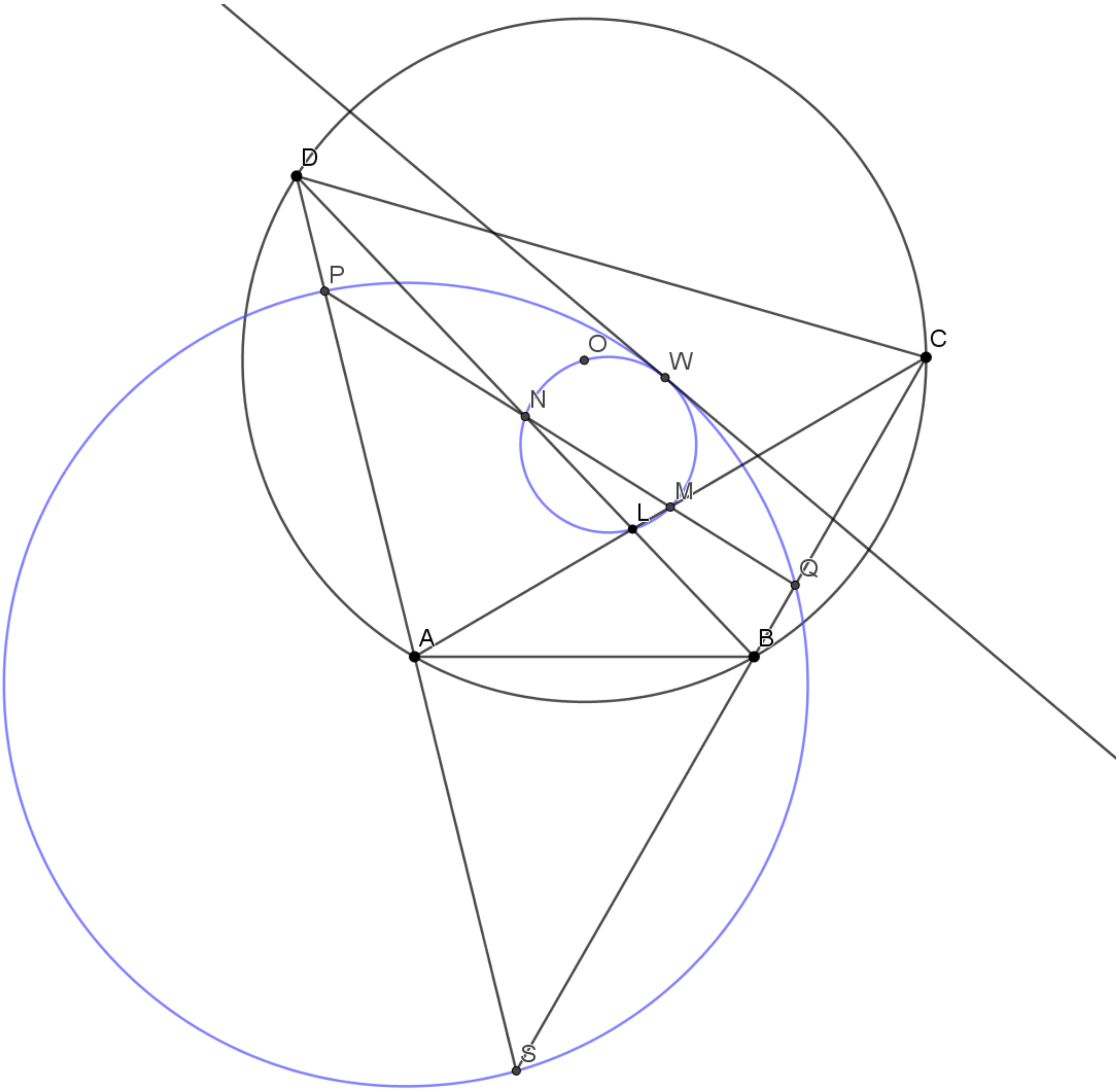

Rysunek 14.

Dowód:
Z faktu 3.6 wiemy, że W, L, S sa współliniowe, więc fakt 3.9 jest równoważny z równością $\angle LNW$ i $\angle BPW$, która wynika z cykliczności *DPNW*.

Fakt 3.10
Kąt *SWR* jest prosty.

Dowód:
Wiemy, że *S* leży na biegunowej punktu *R* względem okręgu Ω. Z Faktu 3.3 wynika, że *W* też leży na tej biegunowej oraz jest przecięciem *OR* z biegunową, co implikuje fakt 3.10.

Fakt 3.11
SW to biegunowa punktu *R* względem Ω.

Dowód:
Wiemy, że S leży na tej biegunowej oraz W jest inwersją R względem Ω, więc jeżeli S i W nie są tym samym punktem, to biegunowa R jest prostą SW.
Poniższe dwa fakty i dwa twierdzenia dowodzimy wspólnie.

Fakt 3.12
Okręgi SPQ i SNM są styczne do prostej RS.

Niech K będzie środkiem odcinka RS.

Fakt 3.13
K leży na wspólnej stycznej okręgów SPQ i ω.

Twierdzenie 3.1

K jest środkiem potęgowym okręgów ω, SNM, RNM, SPQ i $ABCD$.

Twierdzenie 3.2

$$KM \cdot KN = SK^2$$

Dowód faktów 3.12, 3.13 i twierdzeń 3.1, 3.2:
Niech Z będzie punktem powstałym po inwersji L względem Ω. Wiemy, że SR jest biegunową L[7], więc LZ jest prostopadłe do RS. Oznaczmy przez R promień Ω, a przez r promień ω. Niech O_2 będzie środkiem okręgu NML. Z Faktu 3.5 wynika, że O_2 jest środkiem OL, a ponadto leży na prostej LZ. Z definicji inwersji wiemy, że:

$$OL \cdot OZ = R^2$$
$$R^2 = 2r \cdot (LZ + 2r)$$
$$R^2 + LZ^2 + 2r \cdot LZ = 4r \cdot LZ + 4r^2 + LZ^2$$
$$LZ \cdot (2r + LZ) = (LZ + 2r)^2 - R^2$$

Zatem potęgi punktu Z względem Ω i NML są równe. Oznacza to, że RS jest osią potągową obu tych okręgów.

[7] Wszystkie fakty dotyczące biegunowych dostąpne są w pracy Dominika Burka zatytułowanej *Dwustosunek i biegunowe*.

Z Faktu 3.10 wynika, że $\angle KWR = \angle KRW = \angle SLZ = \angle O_2LW = \angle O_2WL$,
więc $90 = \angle SWR = \angle O_2WK$, co implikuje Fakt 3.13.
Oznacza to, że punkt K leży na osi potęgowej okręgów SPQ i NML, więc jest środkiem potęgowym okręgów SPQ, NML i $ABCD$ (analogicznie udowodnić można, że także okręgu RNM). Oznacza to, że $KN \cdot KM = KW^2$, ale $KW = KS$ (wynika to z Faktu 3.10), a, więc okrąg SNM jest styczny do prostej RS.

Skoro K ma potęgę punktu względem okręgu SNM równą $KM \cdot KN$ oraz
$KM \cdot KN = KS^2$, to ten okrąg musi być styczny do SK w S.

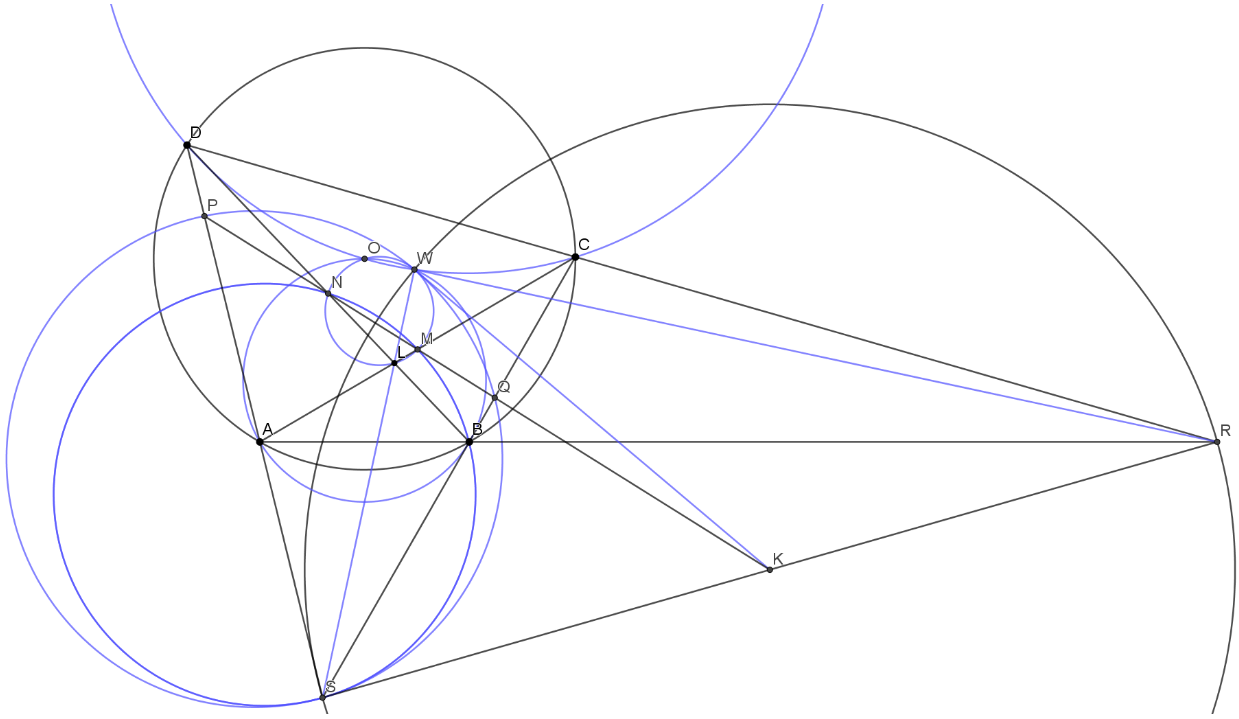

Rysunek 15.

Część 4. Współokręgowość

Odejdźmy na chwilę od punktu W.

Twierdzenie 4.1

Niech S będzie dowolnym punktem na płaszczyźnie. Niech A, B, C, D będą takimi punktami, że trójki A, B, S i C, D, S są współliniowe oraz S, A i B nie leżą na jednej prostej. Dana jest niezerowa liczba rzeczywista k. Zróbmy jednokładność o skali k o środku w B. Punkt A przejdzie w tej jednokładności na punkt A'. Analogicznie zróbmy jednokładność o skali l i o środku w D. Niech punkt C przejdzie w tej jednokładności na C', jeżeli te punkty z wyjątkiem S (dla np. $S = A$ uznajemy okrąg SAC jako okrąg styczny do AS przechodzący przez C) są parami różne to, okręgi SAC, SBD, $SA'C'$ są współpękowe wtedy i tylko wtedy, kiedy $k = l$.

<u>Dowód:</u>

Załóżmy, że $k = l$. Niech H, I, J, E, F, G będą środkami odpowiednio odcinków SC, SD, SC', SA, SB, SA'. Niech K, L, M będą środkami odpowiednio okręgów opisanych na trójkątach SAC, SBD, $SA'C'$. Niech P i Q będą odpowiednio przecięciami prostych LF i MG z prostą przechodzącą przez K równoległą do SA. Niech N i O będą odpowiednio przecięciami prostych IL i HK z prostą równoległą do SC, przechodzącą przez M. Zauważmy, że $KEFP$, $KEGQ$, $OHIN$, $OHJM$ są prostokątami. Niech X będzie punktem przecięcia prostej PF z prostą KM. Wtedy z twierdzenia Talesa wynika, że
$XM/XK = PQ/KP = FG/EF = (SG\text{-}FG)/(SF\text{-}SE) = (SA'\text{-}SB)/(SB\text{-}SA) = A'B/BA = k$.
Analogicznie punkt Y będący przecięciem prostej IN z prostą KM spełnia warunek $YM/YK = k$, więc $Y = X$, czyli IN i PF przecinają się na KM, czyli wszystkie 3 środki tych okręgów leżą na jednej prostej. Odbijmy S symetrycznie względem tej prostej. Ten punkt będzie leżał na wszystkich tych 3 okręgach, więc te okręgi są współosiowe.
Załóżmy, że okręgi SAC, SBD, $SA'C'$ są współpękowe, wtedy niech C'' będzie punktem powstałym przez przekształcenie C jednokładnością o środku w D o skali K. Udowodniliśmy, że okręgi SAC, SBD, $SA'C''$ są współpękowe. Niech X będzie punktem wspólnym SAC, SBD, $SA'C'$, wtedy X jest też punktem wspólnym okręgów, SAC, SBD, $SA'C''$, czyli okręgi $SA'C$ i $SA'C''$ są tym samym okręgiem, więc $C'' = A$, co daje $l = k$.

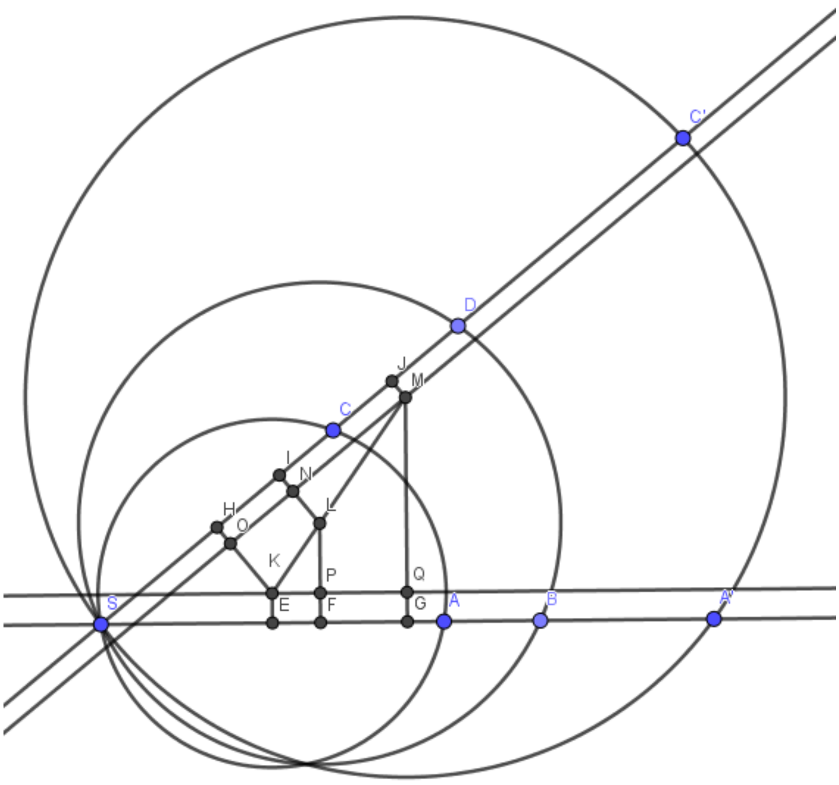

Rysunek 16.

Fakt 4.2
Wróćmy do konfiguracji z części 3. Ponadto, niech J będzie (jeśli to możliwe) różnym od S punktem przecięcia okręgu ACS z prostą SR, a T będzie rzutem prostokątnym R na prostą DS. Wtedy zachodzi równość

$$RJ \cdot JS = TA \cdot AP.$$

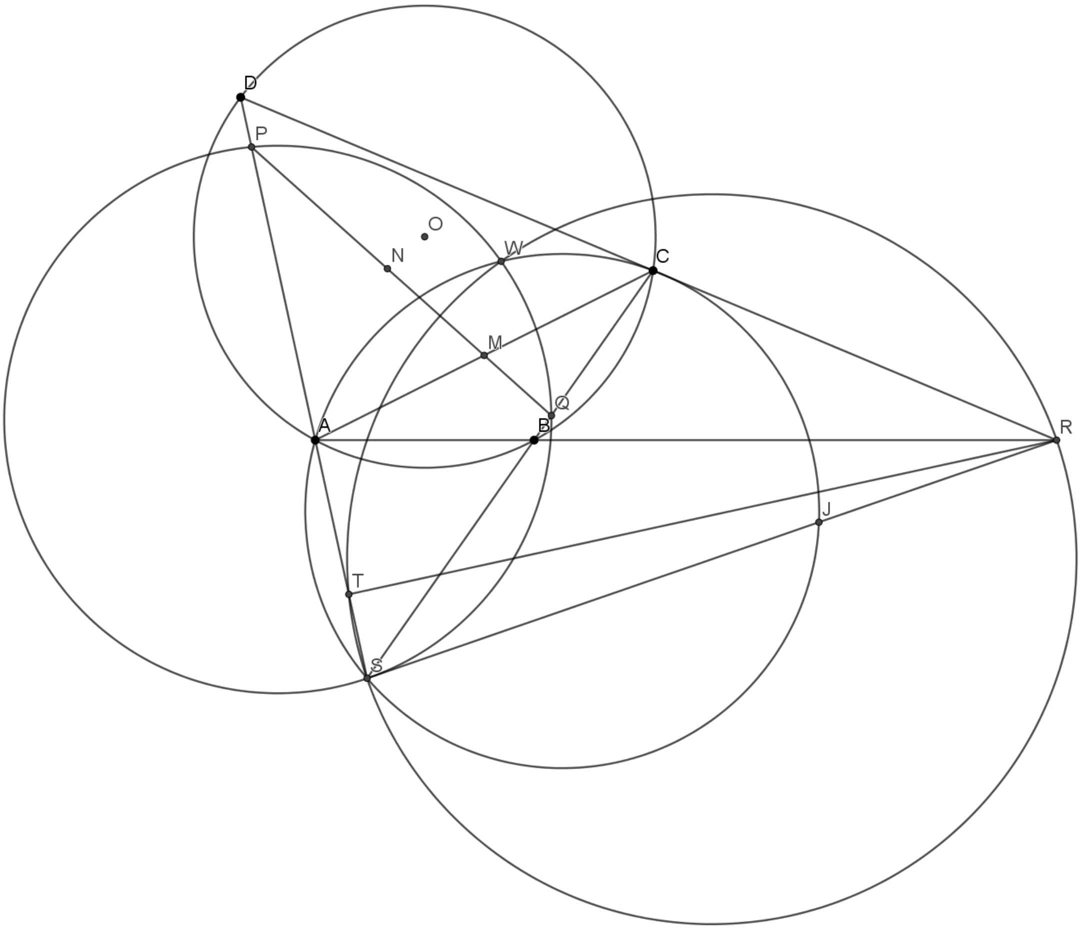

Rysunek 17.

Dowód:
Zastosujmy twierdzenie 4.1 dla trójek R, J, S i T, A, P. Wiemy, że okręgi z tego twierdzenia są współpękowe, bo wszystkie przechodzą przez S i W. Udowodnijmy, że S jest różne od W.
Fakt 3.4 mówi, że O, W i R leżą na jednej prostej, więc jeśli $S = W$ to S, R, O leżą na jednej prostej, co jest sprzeczne z wypukłością $ABCD$. Teza teraz wynika wprost z twierdzenia 4.1.

Podsumowanie

W pracy udało się pokazać ciekawe własności czworokąta zupełnego oraz opisać punkt *W*, który jako część wspólna wielu okręgów może być przydatny do udowadniania licznych stosunków z twierdzenia 4.1.

Referencje:

1. Dominik Burek, Michał Woźny, „Zbiór zadań z geometrii", https://dominik-burek.u.matinf.uj.edu.pl/main.pdf.
2. Beata Bogdańska, Adam Neugebauer, „Matematyka Olimpijska: Planimetria", Wydawnictwo Szkolne OMEGA.